

XII. köv. 89960. 95/1048-49. fka. hatmadik tárgyi

(létes) első nigrat. 1948. XII. 2. egyhangú.
P/xvi. történeti - 1949. VIII. 28. - nitóbbny.
vegyes nigrat : - 1949. VIII. 27. - egyötöbbs;
születeli: Debrecen. 1923. november 22.

születési évek: 1799/1948-49.

Rep: 1949. VIII. 30.

A. M. M. M. M. M.		TUDOMÁNYOS ÉRTÉKELÉS	
JOG- ÉS ALKALOMTUDOMÁNYI KARRA.			
483.		13 48/19 49 SZÁM.	
Érték: 1948 évi december		hó 17 n.	
Értékelő:			
Orv. miniszter. Utasítás:			

Bizálaton kiadom.

Dr. Bacci professzor úrnak.
 -- Kérem szívesen --

professzor úrnak.

Debrecen, 1948. december 17.

Orvostudományi Kar Bacci professzor
 és állásfoglalási hoz.

Debrecen, 1949. január 5. e. i. dátum.

Kálmán Kócs

A polgári per alapelvei

Mayer Gyula

j o g s z i g o r l ó

2728

F o r r á s m u n k á k :

Magyari-Nizsalóvszky: Magyar polgári perjog.III.kiad.Bp.1939.

Fabinyi Tihamér: A polgári perrendtartás törvénye és joggyakorlata.I-II.k. Bp.1931.

Bacsó Jenő: A polgári perrendtartás tankönyve.Bp.1917.

Tóth Károly: Polgári törvénykezési jog.Alapismeretek.II.kiad.Debrecen,1923.

Jancsó-Meszlény: A magyar polgári perrendtartás rendszeres kézikönyve.Bp.1915 I-II.kötet.

Ötömösy Zoltán: A rendelkezési elv és az anyagi igazság érvényesülése.Jogtudományi Közlöny- 1927.127.lap.

Kleinfeller,Georg: Lehrbuch des Deutschen Zivilprozessrechts.Berlin,1905.

Merkel, Adolf: Juristische Enzyklo-
pädie. Berlin, 1913.

Holtzendorff, Franz: Enzyklopädie
der Rechtswissenschaft. Leipzig, 1890-
L. v. Bar: Zivilprozess.

B e v e z e t é s .

Bármennyire is szerteágazó az irodalom felfogása a polgári per jogi természetére nézve, nagyjából a legtöbb szerző megegyezik abban, hogy a per nem más, mint valamiféle jogvédelmi eljárás¹. Amióta csak a társadalmak szervezetének fejlődése elérte azt a fejlődési fokot, hogy az egyének érdekeik védelmére nem voltak kénytelenek az önszegély, az erőszak eszközéhez folyamodni, az állam vette át a jogvédelem feladatát. Ez az állami jogvédelem pedig abban áll, hogy az egyeseknek joga van az állami szervekkel, bíróságokkal szemben arra, hogy jogaik védelmére azok eljárását igénybe vegyék. Ha tehát bekövetkezik az, hogy az egyének véleménye szerint a tényleges állapot bizonyos relációikban nem felel meg a

1./ Hogy azonban a per nem csupán jogvédő eljárás, mutatja a Pp. néhány helye is, amelyek a pert jogérvényesítő eljárásnak nevezik. 1. 30. §. 129. §. 189. és 321. §-ok.

jogállapotnak, vagy ha a jogállapot, a helyesen értelmezett jogállapot kétségesse válik, az állam e jogvédő tevékenységével siet segítségükre. Természetes, hogy ez a rendkívül fontos államhatalmi tevékenység a legmesszebbmenő jogi szabályozást igényli. Így a perre vonatkozó jogszabályok összesége, amit a tudomány perjog névvel foglal össze, egyéb jogágakkal összehasonlítva is igen nagy, rendkívül differenciált tételes anyagot szolgáltat. Ebben a hatalmas szabálytömegben a törvényhozó nemcsak a külső konstrukció tekintetében követ bizonyos szempontokat, hanem annak belső tartalmi lényege szempontjából is egyes alapvető elveket igyekszik érvényre juttatni. Ezek az alapelvek, amelyek az államhatalmat az igazságszolgáltatás művében vezérlik, természetesen az egyes korok szellemiségének, az uralkodó jogi felfogásnak megfelelően változnak, s ha igyekszünk őket kielemezni az egyes korok perjogi rendszereiből, nem nehéz kimutatni azok szellemtörténeti összefüggéseit.

A magyar polgári perrendtartásnak is megvannak ezek az alapvető, sarkalatos elvei,

amelyeken mint szilárd pilléreken perjo-
gi rendszerünk boltozata nyugszik. A követ-
kezőkben feladatunk az lesz, hogy ezeket a
sarkalatos alapelveket igyekezzünk kiemel-
ni a paragrafusok utvesztőiből, s megkisérel-
jük azok elméleti összefüggéseit földeri-
teni.

I. Rendelkezési, tárgyalási és
nyomozó elv.

Régi jogászi paradigma az, hogy min-
denkinek j o g a a perhez folyamodni, vagy
nem folyamodni saját érdekei legjobb belá-
tása szerint. Ezt az elvet, amelyet a tudo-
mány bevett szóhasználata a rendelkezési
elv néven ismer, a római jogforrások így fe-
jezték ki: *Invitus agere vel accusare nemo*
cogitur. Azok a formulák, amelyek közül néme-
lyeket a mi Werbőczy is átvett, a közép-
korban így hangzottak: *Ne procedat judex*
ex officio. *Ne eat judex ultra petita partium.*
Quod non est in actis, non est in mundo. *Judex*
secundum allegata et probata, non secundum
conscientiam proferat sententiam.

Ezek a tételek ma is kifejezik az u.n.
rendelkezési elv lényegét. "Ne procedat judex
ex officio" - a bíró ne járjon el hivatal-
ból...Míg tehát a bünvádi eljárás alapvető
elve az officialitás, a hivatalbóliság, amely
szerint a fél rendelkezése teljességgel ki
van zárva, a polgári perben a feleké a rendel-
kezés joga, *invitus agere, vel accusare nemo*

cogitur.

Mi lehet az elvi oka ennek az alapvető eltérésnek bünvádi és polgári perrendtartás között? A válasz igen egyszerű. Mint bevezetőben erre már utaltunk, a polgári per útján az állam az egyének magánjogi érdekeinek védelméről gondoskodik. A magánjog terén belül pedig az egyes jogalanyok akaraturalma a szabály. Az állam az egyesekre bizza, hogyan rendelkezzenek magánjogaikkal.

Ennek a magánjogi dispozitívitásnak, az egyesek akaraturalma elismerésének mintegy perjogi vetülete a rendelkezési elv polgári perrendtartásunkban. Ha a polgároknak jogukban áll úgy élni magánjogaikkal, ahogy a törvény és egyéb jogforrások szabta lehetőségeken belül kívánják, úgy konzekvens álláspont a jogrend részéről csak az lehet, hogy egyedül saját akaratuktól teszi függővé, magánjogaik tekintetében kívánnak-e jogvédelemért folyamodni. Ha pedig ezt megteszik, a bíróság a jogvédelmet meg nem tagadhatja tőlük.

A "ne eat iudex ultra petita partium" elvének szó szerinti érvényesítése a Pp.

394.§-ában található.Eszerint a marasztalás a kérelmen túl nem terjedhet.Ez a szabály a kamatra,gyümölcsre és más mellékkövetelésre is alkalmazandó./ hasonlóan a német ZPO 308.§./ E tétel gyakorlati kiegészítését adja ugyancsak a Pp.411.§-ának azon rendelkezése,hogy "az ügy érdemében hozott ítélet csak annyiban válik jogerőssé,amennyiben a keresettel érvényesített jog iránt határoz." A ne ultra petita elve alól azonban a Pp.kiveszi a perköltséget,u.i.ennek viselése felől a bíróság a felek kérelme nélkül is határoz.

Az elutasító ítélet az alperes érdelemleges ellenkérelmén túl nem terjedhet./185.§./

A peralapítás után ez az akaraturalom nem csupán egyoldalú.Ennek a tételnek felelnek meg a Pp.azon rendelkezései,hogy keresetet visszavonni a peralapítás után csakis az alperes beleegyezésével lehet,továbbá hogy keresetváltoztatás csak az alperes beleegyezésével lehetséges,valamint hogy a felek peregyesség kötésével megszüntethetik a pert./187.,188.,423.§§./

1./ Fellebbezési fokon a Te.34.§-a szerint a szüneteltetéshez a bíróság engedélye szükséges.

A rendelkezési elvből mint mondtuk, csupán az következne, hogy a felek tetszésétől függ, kívánják-e jogvédelemért folyamodni, vagy sem. Nem terjedhetne ki azonban elméletileg e rendelkezésük arra, hogy irányt szabjanak a bíróság eljárásának is. ennek ellenére a Pp. a rendelkezés principiumának helytad oly további terrénumokon is, amelyek már a bíróság eljárását érintik.

1. Így a Pp. 512 §-a módot nyújt arra, hogy a fél befolyást gyakoroljon tekintetben, hogy a bíróság fellebbezési szóbeli tárgyalás helyett nyilvános előadást tartson. Sőt a 312. §. 4. bekezdése szerint arra is, hogy a bíróság bizonyos eljárási szabályt mellőzzön, pl. a tanut meg ne eskesse, mert a felek ezt nem kívánják.

2. Kivételes esetekben a felek afelől is rendelkeznek, hogy a bíróság milyen magatartást tanúsítson. Így a 265. §. szerint ~~ha~~ az ellenfél annak visszavonásába beleegyezik, a perbeli beismerés elveszíti erejét. Igen plasztikusan mutatja ezt a hatást a Pp. 390. §-a, miszerint a bíróság köteles az ellenfél kívánságára ítéletet hozni, ha a

felperes követeléséről lemond, vagy pedig az alperes elismeri.

3. A Pp. számos rendelkezéséből az következik /1.75.§.5.bek., 110.§., 175.§. 2.bek., 505.§.4.bek., 564.§.2.bek. továbbá a 223., 500. és 536.§§/ hogy ha a fél a szabálytalan cselekményt jóváhagyta, vagy ha abba beleegyezett, a fél rendelkezése miatta szabálytalan cselekmény hatály a éppolyan, mint a szabályos cselekményeké.

Ezek a rendelkezések, a rendelkezési elvnek ily irányú kiterjesztései nem csupán elméletileg, de jogpolitikailag sem helyeselhetők. Különösen látszik ez abban az említett rendelkezésben, hogy ha a felek ezt egyszerűen elengedik, a tanu még nem eskethető!

TÁRGYALÁSI ELV. Logikailag kapcsolódik a rendelkezési elvhez. Míg azonban a rendelkezési elv akörül forog, hogy a felek szabadon dönthetnek, igénybe kívánják-e venni az államjogvédelmi tevékenységét, addig a tárgyalási elv, s ellentéte, a szintén tárgyalandó nyomozási elv a peranyag szolgáltatására vonatkozik. A már idézett jogi paradigmák közül e tételt a következő fejezi ki legfrappánsabban: "quod non

est in actis, non est in mundo". Ami nincs az iratokban, t. i. a bíróság előtt előadottakban, az a világon sincs. Oly körülményeket tehát, amelyeket a fél a bíróság előtt maga fel nem hoz, a bíróság nem értékelhet, bizonyítékok után nem nyomozhat, s a tárgyalási elv szigorú alkalmazásával ki van zárva, hogy a bíró tények, bizonyítékok után akármi módon is kutasson.

A per alanyainak a közreműködését a peranyag összegyűjtésében meghatározó másik elv az u. n. NYOMOZÓ elv. Ez éppenséggel ellentéte az imént tárgyalt alapelvnek. Az inquisitorius eljárás - ha nem is maradék nélkül - a bünvádi perrendtartásban érvényesül inkább. Jelenti azt, hogy a bíróság hivatalból kutatja a per valódi tényállását, nincs kizárólag a felek által fölhozott bizonyítékok értékelésére utalva. Ezeken túlmenően figyelembe vehet oly tényeket és bizonyítékokat is, amelyeket nem a fél hoz elébe, hanem amelyeket ő maga kutat ki.

Mint ahogy még bünvádi perrendtartásunkban sem a maga tisztaságában érvényesül a nyomozó eljárás elve, még kevésbé

tapasztalhatjuk ezt a polgári perjogban. Polgári perrendtartásunk ugyan a tárgyalási elv alapján áll, azonban az anyagi igazság kiderítése érdekében engedményeket tesz a nyomozó elv irányában is.

A tárgyalási elv u.i.azona megfontoláson alapul, hogy a bíró csak őrizze meg abszolút tárgyilagosságát, ne avatkozzon a felek előtte lejátszódó közdelmébe, ő kívülről figyelje azt, s az általuk produkált peranyag alapján hozza meg ítéletét. Ez a felfogás tévesen ítélte meg a bíró igazi tárgyilagosságát, azt gondolva, hogy beavatkozása a bizonyítékok földerítésébe már eleve pártossá teheti őt. A gyakorlat azonban az évszázadok folyamán megmutatta, hogy ennek az elvnek rideg alkalmazása elegendet tehet ugyan a merőben formalisztikus "igazságnak", de nem tudja szolgálni az anyagi igazságosság érvényesülését.

Polgári perrendtartásunkban a tárgyalási elv alkalmazásának főtétele az, hogy első sorban a felek főadata a peranyag szolgáltatása. Nem érvényesül a tárgyalási elv az anyagi jogszabályok, tehát a magánjog szabályainak alkalmazása tekintetében azon

az alapon, hogy "jura noscit curia". De az eljárásra nézve bizonyos fokig érvényesül! Amint p.o. a Pp. 542.§-a kimondja, hogy a felülvizsgálati bíróság csupán az eljárásra vonatkozó valamely szabály megsértését az 540.§. esetén kívül csak annyiban veheti figyelembe, amennyiben az ítéletet ezen az alapon a felülvizsgálati illetőleg a csatlakozási kérelemben kifejezetten megtámadták.

Másfelől a nyomozó elv érvényesülését biztosítják a Pp-nek főleg a bírói pervezetésre vonatkozó szabályai./224-237.§§./ Eszerint u.i. a bíró a való tényállás felderítése végett gondoskodni köteles arról, hogy a felek homályos kérelmeiket, tényelőadásaikat és nyilatkozataikat magyarázzák meg, hiányos tényelőadásaikat és bizonyítékaikat egészítsék ki általában a szükséges kérelmeket és nyilatkozatokat tegyék meg. Köteles továbbá a hivatalból figyelembe veendő körülmények felderítésére ügyelni.

A nyomozó elv szolgálatában áll a kérdezési jog is, amelyet az előbb leírt célok érdekében a Pp. 225.§-ának 2. bekezdése biztosít.

A tárgyalási elv további megszorí-

tását jelentik még a következő rendelkezések:

1. Azokat a tényeket valamint bizonyítékokat, amelyekről az előtte folyó eljárás során tudomást szerez, figyelembe veszi a bíróság anélkül is, hogy a felek arra hivatkoztak volna, sőt esetleg azok akarata ellenére is. A 267.§. szerint p.o. azokat a tényeket, amelyekről hivatalos tudomása van, vagy amelyek köztudomásúak, de erről a feleket értesíteni tartozik. A 271.§. szerint a bíróság kárnak, elmaradt haszonnak vagy alapjára nézve nem vitás vagy bebizonyított más követelésnek bírói megállapítástól függő mennyiségét, ha ezt szükségesnek találja, hivatalból fogantositott szakértő-meghallgatás, bizonyításfelvétel és tudakozódás útján állapíthatja meg. A közvetett bizonyítás során a 273.§. szerint a bíróság a tényállítás valóságára vagy valótlanóságára a tárgyalás egyéb körülményeiből is következtetést vonhat. A 288.§. alapján a bíróság a tényállás felderítése vagy a felek között vitás tényköriülmények bizonyítása végett hivatalból is rendelhet tanukihallgatást, ha a felek-

nek előadásaiból, más bizonyításfelvétel eredményéből vagy a pernek egyéb adataiból kitűnik, hogy a tanukihallgatás a tényállás felderítésére vagy a tényköri körülmény bizonyítására szolgálható. Éppígy elrendelheti a bíróság hivatalból az okirattal, /326.-328.§./, szemletárggyal /340.§./, való bizonyítást, továbbá szakértő meghallgatását /350.§./, s a felek eskü alatti kihallgatását. /368-370.§./

2. Bizonyítékok kikutatása a bírórészéről saját kezdeményezésre, ami a nyomozó elv tiszta érvényesülése, csak igen szűk körben fordul elő perrendtartásunkban. Erre csak a hatáskör vizsgálatánál van lehetőség /5.10. §§/, továbbá külföldi jogszabályok, viszonyosság, helyi és különös szokásjog kiderítésénél /268.§/, főleg pedig kár és elmaradt haszon megállapításánál. /271.§./

3. Végül meg kell említenünk, hogy a tárgyalási elvvel szemben különösen nagy lehetőség van a felek által föl nem hozott bizonyítékok figyelembevételének a személyállapot iránti perekben.

Mint látjuk tehát, polgári perrendtartásunkban a tárgyalási elv nem érvényesül a maga tisztaságában, hanem keveredik a nyomozó elvvel, ami a polgári per céljának szem előtt tartásával csak helyeselhető.

II. A kölcsönös meghallgatás

elve.

A pernek nélkülözhetetlen alapja az az elv, amit szintén régi jogászai paradigmával élve így fejezhetünk ki: "audiatur et altera pars!" Ennek az elvnek a helyesége axiomatisztasága. Lehetetlen u. i. a jognak megfelelő állapot kiderítése úgy, hogy a bíró csak az egyik fél előadására alapítja következtetését.

A kölcsönös meghallgatás elvéből következik a per contradictorius természetű, ami úgy értenőd, hogy a per lényegében a felek sorozatos ellentmondásaiból áll. Nem jelenti azonban a kölcsönös meghallgatás elve azt, hogy mindkét fél meghallgatása elengedhetetlenül szükséges. Ez az elv csupán arra terjed ki, hogy a meghallgatásra mindkét fél számára egyenlő lehetőség nyílik, de a mulasztásnak meg-

vannak a maga hátrányos jogkövetkezményei a mulasztó félre nézve. A bíróság mindkét felet szabályszerűen megidézi, hogy erre a fél megjelenik-e vagy sem, azaz az ő dolga, kényszeríteni a nyilatkozat megtételére nincs mód, csupán az u.n. mulasztási vagy makacssági jogkövetkezmények szoríthatják erre.

Perenkívüli eljárásban azonban egyoldalú meghallgatás alapján is történhet határozathozatal, s a perben is csak az ítélet meghozására nézve nincs alóla kivétel, nem így a végzések meghozásában, ahol nem föltétlenül érvényesül a kölcsönös meghallgatás. Így pl. a bíróság az előleges bizonyítás iránti kérelem felől szóbeli tárgyalás nélkül, sürgős esetben pedig, valamint ha az ellenfél ismeretlen vagy beleegyezése kellően igazolva van, az ellenfél meghallgatása nélkül is határozhat.

A kölcsönös meghallgatás elve egyébként a perjog fejlődésének mai fázisában annyira átütő erejű, oly nyilvánvaló, hogy akkor is kézenfekvő volna érvényesülése, ha ezt tételes jogszabályok kifejezetten

ki nem mondanák. Polgári perrendtartásunk azonban expressis verbis is utal rá bizonyos vonatkozásokban, így 776.§.-ában, továbbá a 784.§.4.p.-ban.

III. A perbeli cselekmények szabadságának és kötöttségének elve.

Amint Bacsó professzor ur perjogi kézikönyvében különböztet, a perbeli cselekmények közt vannak olyanok, amelyek sorrendi helyét, teljesítésének időpontját rendeltetésük eleve meghatározza. Így p.o. a kereset célja a peralapítás lévén, a perbeli cselekmények sorában eo ipso első helyet kell elfoglalnia. Egészen más a helyzet azoknál a perbeli cselekményeknél, amelyeknél sorrendi helyükről azok természete nem dönt már eleve. Ezek tekintetében a polgári perrendtartás vagy a szabadság, vagy a kötöttség álláspontjára helyezkedhet.

A perbeli cselekmények szabadságának elve azt jelenti, hogy a felek tényállításaikat, nyilatkozataikat a per folya-

mán bármikor megtehetik. Polgári perrendtartásunk ennek az alapelvnek tesz ajánlást, amikor 221.§.-ában úgy rendelkezik, hogy tényállítások, az ellenfél tényállításaira vonatkozó nyilatkozatok, a bizonyítékok megnevezése vagy felmutatása és a rájuk vonatkozó nyilatkozatok rendszerint bármikor megtehetőek annak a tárgyalásnak a bezárásáig, amely a fennforgó kérdést elintéző határozatot megelőzi.

Másfelől a perbeli cselekmények kötöttségének elve érvényesül p.o. a pergátló kifogásoknál, amennyiben a Pp.180.§.-a szerint ha az alperes pergátló kifogásokat akar tenni, ezeket a kereset előadása után a perbebocsátkozás előtt együttesen kell előadnia. Az 531.§. szerint az ellenfél a tárgyalási időköz első felében nyújthatja be a felülvizsgálati bírósághoz válaszirátát, etc. Mindezekben a rendelkezésekben az u.n. esetlegeségi elv csak kivételként fordul elő.

Gondoskodik a Pp.arról is, hogy az alapelveként elismert perbeli wselek-mények szabadságával visszaélés ne történhessék oly irányban, hogy a felek ezzel csak a pert késleltessék. Így a már idézett 221.§.a továbbiakban kimondja, hogy az a fél, aki előterjesztéseivel, amelyeket a bíróság meggyőződése szerint korábban érvényesíthetett volna, a tárgyalás elhalasztására okot ad, az ebből eredő költségekben még akkor is elmarasztalendő, ha a perben nyertes. A 222.§.1.bek. pedig úgy rendelkezik, hogy a bíróság a félnek a 221.§-ban említett oly utólagos előadásait és utólagosan ajánlott bizonyítékait, amelyek figyelembevételre a tárgyalás elhalasztását tenné szükségessé, hivatalból is figyelmen kívül hagyhatja, ha arról győződik meg, hogy a fél előadásait az ügy elintézésének késleltetése végett szándékosan halogatta.

IV. A szóbeliség, írásbeliség és közvetlenség elve.

Ezek a különösen alaki vonatkozású alapelvek fontos témáját szolgáltatják a perjogi irodalom idevonatkozó vizs-

gálódásainak. Arra vonatkoznak, hogy a perfelek cselekményeiket joghatályosan milyen alakszerűségek mellett tehetik meg.

A tiszta SZÓBELISÉG érvényesítése azt jelentené, hogy a bíróság csak azt vehetné figyelembe, amit a felek szóval adnak elő. Ma ilyen merőben akadémikus értelemben vett szóbeli eljárás nem létezik. Bár polgári perrendtartásunk elvileg ugyan a szóbeliségen alapszik, mégis vegyes rendszerű, amennyiben fontos szerepet juttat az írásbeliségnek is.

A szóbeliség elvének kétségek kivül vannak bizonyos előnyei.

A szóbeli tárgyalás meggyorsítja az eljárást, a peranyagból a szóbeli előadás folytán a lényegtelen adalékok egyszerűen kiesnek a tárgyalás további menetéből. Fontos szempont az is, hogy az ítélőtanács minden tagja egyszerre nyer felvilágosítást a szóbeli előadás által. Lélektani hatása e rendszernek az, hogy szemtől szembe a bírósággal a valótlan tényállítások megtételétől az ellenkező azonnali rábizonyíthatásától való félelem és szégyenérzet visszariszthatja a felet. Életteljeseb-

bé is lesz az eljárás azáltal, hogy azonban sokkal jobban föl tudja hívni a fél a bíró figyelmét bizonyos körülményekre, mint az írás eszközével. Ugyanakkor módot nyújt a közvetlenség érvényesülésére.

A tisztán szóbeli eljárásnak azonban rendkívüli hátrányai is volnának. Így mindenekelőtt az, hogy ha nem sikerülne egy tárgyalásban döntést hozni, az előadott tények és bizonyítékok elmosódnának a bíró emlékezetében, s ez felületes ítéletekre vezetne. Másfelől emberi gyarlóság, hogy legtöbb ember az írásban tett nyilatkozatát jobban megfontolja, annak nagyobb jelentőséget tulajdonít, mint szóbeli kijelentésének, stb.

Ezek a szempontok is amellet szólnak, hogy egyedül helyes álláspont csakis mindkét elv, a szóbeliség és írásbeliség együttes alkalmazása lehet.

Az IRÁSBELISÉG jellemző alaptétale a már idézett régi jogászi szólás: Quod non est in actis, non est in mundo. Tiszta érvényesülése esetén a felek perbeli cselekményeiket joghatályosan nem szóval, ha-

nem csak írásban eszközölhetnék. Mint mondtuk, az írásbeliségnek e foka épp-ugy elképzelhetetlen, mint amennyire csak egészen primitív viszonyok közt képzelhető el a szóbeliség elvének maradéktalan érvényesíthetése.

A Pp. a szót és írást együttesen alkalmazza, de néha felhasználja az írást magában is. Ennek megfelelően nem helyes az a megállapítás, hogy a Pp. a tiszta **azé**-beliséget fogadta volna el. A felek meghallgatásának főformája a "szóbeli tárgyalás", mellékformája a meghallgatás tárgyaláson kívül. A szóbeli tárgyalás a felek egyidejű szóbeli meghallgatása a bíróság részéről a Pp. 206-254. §§-ában meghatározott szabályok szerint.

A Pp. rendszerében az írás mindenekelőtt előkészítő szereppel bír. Az előkészítés u. i. rendszerint perelőkészítő iratok útján történik. A szóbeli tárgyalás írásbeli előkészítésének járásbíróság előtt csekélyebb a jelentősége, mint a társasbíróági eljárásban. Utóbbi esetben egyes jogrendszerek, különösen a latin or-

szágok perjoga a francia code de procedure civile után kiküldött bíró által tisztázzák a tényállást./ezt az intézmény különben bizonyos esetekben a Pp.is ismeri./

Mégis a perelőkészítő iratok szerepe inkább csak tájékoztató. Arra szolgálnak, hogy tájékoztassák az ellenfelet és magát a bíróságot. A súlypont a szóbeli tárgyaláson van, s az ügy eldöntésében a bíró az itt előadott körülményeket veheti első sorban figyelembe. A Pp.-nek ez a gyakorlati álláspontja csak aláhuzza az alapul elfogadott szóbeliség elvét.

Emellett az 1925:VIII.t.c.5.§-a a járásbírósági eljárásban megengedi a tárgyalás írásbeli előkészítését./1.még Te.15.§./

Arra nézve, hogy a Pp.a szó mellett az írásnak is fontos szerepet juttat, elég utalnunk a perrendtartás következő helyeire: A Pp.515.§.kimondja, hogy az elsőbíróság előtt nem érvényesített tények és bizonyítékok a fellebbezési eljárásban csak az 513.§.eseteiben és csak annyiban hozhatók fel, amennyiben hivatalból figyelembe veendő körülmények vagy annak megállapítása forog fenn, hogy az elsőbíróság valamely az eljárásra vonatkozó

szabályt helytelenül alkalmazott vagy mellőzött. Ilyt tényállítások vagy bizonyítékok csak a fellebbezésben, vagy az írásbeli észrevételekben adhatók elő és a felek szóbeli előterjesztésében nem pótolhatók. A Pp. 545. §. 2. bek. szerint a felülvizsgálati tanács elnöke a felülvizsgálati kérelmet az ellenféllel közli, és értesíti őt, hogy nyolc nap alatt a felülvizsgálati bírósághoz ügyvéd által ellenjegyzett válasziratot nyújthat be. Ezekben az esetekben az írásbeliség kizárólagos. Elsősorban írásbeli azonban a peranyag a Pp. 535. §.-a szerint. Itt a felülvizsgálati eljárás során előadott új tényállításokról és bizonyítékokról van szó- ily tényállításokat és bizonyítékokat a felülvizsgálati kérelemben illetőleg a válasziratban kell érvényesíteni. A szóbeli tárgyaláson ily előadások csak akkor pótolhatók, ha a fél valószínűvé teszi, hogy iratában hibáján kívül nem érvényesíthette azokat.

Mint látjuk tehát, a polgári perrendtartás sem kizárólag szóbeli sem ki-

zárólag írásbeli cselekményeket nem tesz meg a bírói cognitio egyedüli tárgyává, hanem a szóbeliség és írásbeliség elvét különböző mértékben, de egyaránt alkalmazva vegyes eljárást érvényesít.

A szóbeliség elvének közvetlen folyománya a KÖZVETLENSÉG elve. Szoros kapcsolatban van vele, de fogalmilag különálló, vele nem azonos. A szóbeliség u. i. a perbeli cselekmények alakjára, a közvetlenség azok helyére vonatkozik.

Ez az elv azt jelenti, hogy a felek perbeli cselekményeiket joghatályosan csak az ítélelhozatalra hivatott perbiróság előtt tehetik meg, s az utóbbi ítéletét csak oly tényállításokra és bizonyítékokra alapíthatja, amelyeket közvetlenül észlel e nyilatkozatok során. A szóbeliség így elképzelhető a közvetlenség érvényesülése nélkül is. P. o. ha a felek cselekményeiket ugyan szóban végzik, de nem a perbiróság, hanem az előadó előtt, s az előbbi a felvett jegyzőkönyv alapján ítélik.

A közvetlenség elvének kétségtelen előnye, hogy a bíró és felek személyesen érintkeznek, s ez módot nyújt a hatásos per-

vezetés megvalósítására. Így a tanács minden egyes tagja intézhet kérdéseket a felekhez, az általa célravezetőnek tartott szempontok szerint. Ugyanakkor a közvetlenség meggyorsítja a per lefolyását.

Ezzel szemben hátránya a közvetlenség elvének, hogy maradéktalan megvalósítása nagyobb károkat okozhat, mint az általa remélhető előnyök. Így ha a tanúk nagy távolságra laknak a perbiróságtól, vagy ha a szemletárgy van messze.

A Pp. magáévá teszi a közvetlenség elvét. A 274.§. szerint a bizonyítást a perbiróság a szóbeli tárgyalás folyamán veszi fel és a bizonyítás felvételét csak az e törvényben meghatározott esetekben bizhatja a tanácsnak kiküldött tagjára vagy megkeresett bíróra. A közvetlenség elvéből tett eme engedmények oka a már említett célszerűségi szempont, és csak ott tétetnek ilyen engedmények, ahol az elért haszon nem állna arányban az okozott kárral. A Pp. 289.§-a szerint a bíróság a tanu kihallgatását kiküldött vagy megkeresett bíróra bizhatja:

1. ha a valóság kiderítése végett a tanunak a helyszinén való kihallgatása

mutatkozik célszerűnek,

2. ha a tanu a perbiróság előtt való megjelenésben akadályozva van

3. ha a tanunak a perbiróság előtt való kihallgatása aránytalanul nagy költséget okozna, kivéve, ha valamelyik fél késznek nyilatkoznék arra, hogy az ebből eredő költségtöbbletet megtérítés nélkül viselni fogja és a többlet fedezésére a megállapított összeget a bíróság utasítására a kitűzött határidő alatt a perbiróságnál leteszi

4. Katonai vagy katonailag megszállott épületben /hajón/ tanukihallgatást csak az épület /hajó/ parancsnokának értesítése után és az általa kirendelt katonai személy jelenlétében szabad foganatosítani.

A Ppn., az 1925:VIII.t.c.10.§-a, továbbá az 1930:XXXIV.t.c.17.§-a ezt a kört jelentékenyen kibővítette a közvetlenség elvének rovására.

Azok ellen a hibák ellen, amelyek az e körben történő közvetett bizonyítás-

felvételtől származhatnak, a Pp.276.§-a adja meg a helyreigazítás lehetőségét. Eszerint u.i.a bíróság ilyenkor elrendelheti, hogy a kiküldött vagy megkérésset biró által felvett bizonyítás a szóbeli tárgyalás folyamán előtte közvetlenül ismételtessék vagy kiegészítettessék.

V. A nyilvánosság elve.

A nyilvánosság elvének érvényesítése az eljárás ellenőrzéséhez járul hozzá azáltal, hogy a közönségnek módot nyújt a bíróság és a felek perbeli cselekményeinek megfigyelésére. Lélektani alapja az, hogy nyilvánosság előtt mindenki, így a biró és a felek is egyaránt megfontoltabban cselekszenek, jobban megfontolják lépéseik, e vonatkozásban perbeli cselekményeik helyességét. Így a nyilvánosság érvényre juttatása nagy biztosítéka az anyagi igazság érvényesülésének.

Az irodalomban találkozunk azzal a nézettel is, hogy a nyilvánosság elve egyenesen fontos alkotmánybiztosíték. Az bizo-

nyos, hogy a szóbeliség és közvetlenség mellett a nyilvánosság elvét ugyszólván minden modern törvényhozás a helyes polgári perjog alapjául ismerte el. Ennek ellenére nem mondható, hogy nagy hagyományai volnának, ez az elv tulajdonképpen csak a francia példa nyomán vált általánossá, miután a francia jog maradék nélkül érvényesítette.

A nyilvánosságnak két fokozata van. Egy teljes és egy nem teljes. Teljes akkor volna, ha a bíróság minden cselekménye a közönség előtt zajlana le, továbbá ha a közönségre nézve a törvény semmi féle megszorítást nem alkalmazna. Ez a foka a nyilvánosság elvének sehol sem érvényesül, és pedig gyakorlati jogpolitikai okokból.

A polgári perrendtartásunk által elismert nyilvánosság sem teljes.

A Fp. 206. §-a kimondja, hogy a tárgyalás és a határozatok kihirdetése a perbíróság előtt nyilvános. Gyermek és olyan személyek, akik nem a hely méltóságának megfelelően jelennek meg, a hallgatók közül kizárhatók. Az elnök helyszüke esetében a később jelentkezőket kizárhatja, vagy egyes szemé-

lyeknek a jelenléteit különösen megengedheti.

Ez utóbbi rendelkezés nem elvi jelentőségű. Fontos ellenben az idézett §. első két bekezdése, amely egy-egy ilyen természetű megszorítást tartalmaz. Az első bekezdésből kitűnik, hogy csak a szóbeli tárgyalás és a határozatok kihirdetése nyilvános. Ki van zárva tehát a contrario a nyilvánosság a bíróság tanácskozása és szavazása tekintetében. Nyilvános ellenben az 514.§. szerint a fellebbezés, az 545.§. szerint pedig a felülvizsgálat nyilvános előadása. Mivel az idézett törvényhely csak a "perbíróság" előtti tárgyalást rendeli nyilvánosnak, nem lehet nyilvános a bizonyítási eljárás a kiküldött vagy megkeresett bíró előtt.

Az idézett 206.§.2.bekezdése a közönség körét vonja szűkebbre, amikor kizárhatónak rendeli a gyermekeket, valamint mindazokat, akik nem a hely méltóságának megfelelően jelennek meg. E két ténykörülmény elbirálása a tárgyalást vezető elnök belátására, elbirálására van bízva, azaz ő állapít

ja meg konkrét esetben, ki tekinthető a kizárhatóság szempontjából gyermeknek, s ki nem jelent meg a hely méltóságához illően.

Nem nyilvánosak tehát azok a bírói cselekmények, amelyekre nézve a Pp. a nyilvánosságot kifejezetten ki nem mondja. Természetesen ez nem úgy értendő, hogy a nyilvánosság gyakorlati érvényesülésének a perbeli cselekmények joghatályosságára bármiféle hatása volna, a közönség részvétele a tárgyaláson csak lehetőség, de nem elengedhetetlenül szükséges.

A nyilvánosság gyakorlati érvényesülését mozdítja elő a Pp. 218. §.-ának ama rendelkezése, hogy a tárgyalandó ügyeknek a napló sorrendjében összeállított jegyzéke kifüggesztendő. De kifüggesztendő a Pp. 514. továbbá 545. §.-a szerint a nyilvános előadás útján elintézendő fellebbezések és felülvizsgálatok jegyzéke is. Itt azonban a kifüggesztés a felek értesítésére szolgál, ezért a törvény ennek már határidőt szab.

A nyilvánosságra vonatkozó rendelkez

zések nem dispozitív, hanem cogens természetűek. Sem a bíróság saját kezdeményezésére, sem a felek egybehangzó kívánságára nem mellőzhető. A nyilvánosság érvényesülése u. i. közérdek. Vannak azonban esetek, amikor éppen a közérdek szempontjai követelik meg a nyilvánosság mellőzését.

A Pp. 207. §.-ának rendelkezése szerint a bíróság a nyilvánosság kizárását hivatalból is elrendelheti, ha a tárgyalás nyilvánossága a közrendet vagy a közérkölcst veszélyeztetné. A nyilvánosság e kizárását a 208. §. szerint zárt ülésben kell tárgyalni, a hozott határozatot azonban nyilvánosan kell kihirdetni. A nyilvánosságot elrendelő végzés ellen fellebbvitelnek, a nyilvánosságot kizáró végzés ellen pedig külön fellebbvitelnek helye nincs.

De a nyilvánosság kizárása nemcsak hivatalból, hanem a törvény szerint akkor is megtörténhet, ha az a fél méltányos érdekeit sértené, s ezalapon az a nyilvánosság kizárását kéri.

Ami a nyilvánosság kizárásának időbeli terjedelmét illeti, a 207. §. 3. bek.-e

úgy rendelkezik, hogy az a tárgyalás egész folyamára, beleértve a határozatok kihirdetését is, elrendelhető, vagy a tárgyalás egy részére szorítható.

A nyilvánosság kizárása

azonban nem jelenti azt, hogy a felek vagy képviselőik jelen ne lehessenek. Sőt a már idézett 206.§.4.bekezdése kimondja, hogy ezen túlmenően mindegyik fél részéről megjelölt két-két egyén a nyilvánosság kizárása esetén is jelen lehet a tárgyaláson. A tanúk alkalmazása a fél részéről tehát csak a nyilvánosság kizárásának esetére vonatkozik, és nem arra az esetre, ha a közönség a tárgyalásról már eleve a törvénytől fogva ki van zárva.

A 207.§. kimondja végül azt is, hogy amennyiben a tárgyalás nyilvánossága ki van zárva, a tárgyalás tartalmának bármely módon való közzétevése tilos. Az 1938: XVIII.t.c.8.§-a szerint ezen túl a bíróság utólag is megtilthatja akár hivatalból, akár az érdekelt kérelmére, hogy a nyilvánosan tartott tárgyalásról vagy az ott elhangzott valamely kijelentés-

ről vagy ott történt egyes eseményekről a sajtóban tudósítás tétessék közzé. A tárgyalásról szóló tudósítás eltiltása csak abban az esetben jelenti az ítélet közlésének tilalmát is, ha a határozat ezt kifejezetten megemlíti. A tudósítás eltiltása felől való határozás társas bíróság eljárása esetében a tanács elnökének ügykörébe tartozik. A tilalom kérdésében hozott határozat ellen fellebbevitelnek nincs helye.

Mint látjuk tehát, a Pp. a nyilvánosság elvét, mint fontos biztosítékát az anyagi igazságosság érvényesülésének alapelveül ismeri el és valósítja meg, de ugyanazon közérdek folyamánként, amelyből ez elvnek helytad, korlátokat szab gyakorlati alkalmazásának.

TARTALOMJEGYZEK:

BEVEZETÉS.....	3
I.Rendelkezési, tárgyalási és nyo- mozó elv.....	6
II.A kölcsönös meghallgatás elve...	16
III.A perbeli cselekmények sza- badságának és kötöttségének elve.	18
IV.A szóbeliség, írásbeliség és köz- vetlenség elve.....	20
V.A nyilvánosság elve.....	29
TARTALOMJEGYZEK.	